

УДК 329.11 (091) (477.83–25) “192/193”

Михайло ШВАГУЛЯК
Львів

ЛЬВІВСЬКИЙ ОСЕРЕДОК УКРАЇНСЬКИХ КОНСЕРВАТОРІВ У 20–30-х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

У міжвоєнний період ідеологія українського консерватизму зазнала сутєвих змін під впливом реакції на поразку у визвольних змаганнях. Формування ідейних та організаційних засад українського неоконсервативного руху відбувалося навколо редакцій львівських часописів “Політика” й “Нова Зоря”, а головними ідеологами цього напрямку виступили Степан Томашівський і Осип Назарук. Український консервативний рух розвивався в тісній взаємодії з релігійними об’єднаннями, зокрема позапартійною Українською християнською організацією. У площині політичної тактики українські консерватори домагалися автономії західноукраїнських земель у складі Польщі, яку розглядали як перехідний етап до здобуття української державності. Взірцем для них виступали польські краківські консерватори. Надії львівського осередку консерваторів поширити свій вплив на українську громадськість не виправдалися. Утворена 1930 року Українська католицька народна партія була організаційно слабкою, а територіально фактично замкненою в межах Станіславської єпархії ГКЦ. Політичний вплив неоконсерваторів обмежувався редагованим О. Назаруком часописом “Нова Зоря”.

Ключові слова: український консерватизм, Греко-католицька церква, С. Томашівський, О. Назарук.

Означена в заголовку тема стосується нового українського консерватизму як політичного напрямку, що виник і розвивався в Західній Україні у міжвоєнний період. У центрі уваги перебуватиме група громадсько-політичних діячів та інтелектуалів, які спричинилися до творення організованого консервативного руху. Формування нового консерватизму було зумовлене реакцією в українському суспільстві на політичні, соціальні, психологічні збурення, економічні й духовні руйнування часів світової війни та національної революції 1917–1919 років. Поразку національних державницьких змагань розцінювано як катастрофу. Українська суспільність Галичини переживала стан глибокої кризи. Зламний, кризовий характер моменту тією чи іншою мірою усвідомлювали прибічники консерватизму, що відроджувався в новій постаті. Консервативні тенденції генерували різні суспільні групи – верхи українських культурно-просвітніх і фінансово-економічних товариств, церковно-ієрархічні кола, інтелектуали, тобто переважно ті середовища, які виступали в ролі охоронців християнських і народно-

історичних традицій та національної субстанції. Власне в цих сферах народжувалося прагнення до перегляду дотеперішніх концепцій і практики національної політики.

Ініціативу в згуртуванні консервативного руху виявили на початку 1920-х років учені-історики з Наукового товариства імені Шевченка – Степан Томашівський, Іван Кревецький та Іван Крип'якевич. У прагненні західноукраїнських інтелектуалів по-новому зрозуміти українське минуле був помітний вплив новаторських теоретичних розвідок В'ячеслава Липинського, зокрема його праць “Листи до братів-хліборобів” і “Україна на переломі”¹. Прибічники консервативної ідеї в Галичині намагалися об'єднати своїх однодумців. Найвідповіднішим засобом для ідейних пошуків і консолідаційних заходів вони вважали видання часопису.

За реалізацію цих задумів взявся відомий учений і громадський діяч С. Томашівський, який після перебування в еміграції у Німеччині повернувся в 1925 р. до Львова. Тут за його активної участі було засновано журнал “Політика” (перше число цього часопису вийшло друком 10 жовтня того ж року). С. Томашівський, як ініціатор та керівник усієї справи, мав амбіційні наміри: розбудувати видавництво і створити навколо нього та на його основі ідеологічний осередок майбутньої організації консервативного напрямку. У лютому (1926 року) випуску журналу “Політика” С. Томашівський підкреслив необхідність ідейного й організаційного зближення всіх тих кіл, які усвідомлювали небезпеку та бажали захистити національне життя від катастрофічних наслідків політичного радикалізму. Така консолідація мала б відбуватися в рамках найповажнішої української партії в Польщі – Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО), що утворилося в липні 1925 р. С. Томашівський апелював до тих членів партії, які “мають більш помірковані погляди і більше консервативні тенденції”, пропонуючи їм зблизитися і “для противаги та здержування від нерозважних актів більше радикальних елементів утворити щось неначе праве крило в партії”². Осередком того гуртування, як видно зі статті, мала б стати “Політика”.

Проте наміри С. Томашівського виявилися нездійсненними. Появу журналу “Політика” українська суспільність сприйняла досить індиферентно. Заходи щодо перетворення часопису в головний теоретичний орган консервативного руху та вкорінення його в структуру УНДО не зустріли відгуку в провідних колах партії та в її пресі. Та найбільше розчарування видавцям журналу “Політика” принесла позиція єпископату Греко-католицької церкви. З-поміж вищих церковних ієрархів до планів С. Томашівського прихильно поставився тільки станіславський єпископ Григорій Хомйшин, який виявив готовність підтримати часопис матеріально³.

¹ Лисяк-Рудницький І. Між історією і політикою. Мюнхен, 1973. С. 137.

² Рівновага політичного життя // Політика (Львів). 1926. № 3–4. С. 43.

³ Центральний державний історичний архів України у м. Львові (далі – ЦДА України у Львові), ф. 358 (Шептицький Андрей), оп. 1, спр. 197, арк. 3.

Натомість Андрей Шептицький, на підтримку якого найбільше розраховував С. Томашівський, зайняв досить стриману позицію⁴. Така реакція в суспільстві й визначила долю журналу “Політика”. Сам С. Томашівський згодом визнавав, що “справа потерпіла невдачу головно з-за недостатньої організаційної бази й підмоги моральної. Не було підпертя навіть в колах, на які згори можна було рахувати. І та моральна ізоляція була дуже важною причиною припинення [видання журналу “Політика”. – *М. Ш.*]”⁵.

Після невдачі з журналом “Політика” С. Томашівський відмовився від первісного наміру створити новий самостійний осередок консервативної думки і вирішив орієнтуватися на наявні структури консервативного руху. Він та його однодумці звернули в цей час пильну увагу на організаційні заходи прихильників клерикального суспільно-політичного напрямку. В серпні 1925 р. у Львові виникла Українська християнська організація (УХО). 4 серпня з ініціативи ректора Львівської духовної семінарії о. Тита Галушинського відбулися її установчі збори, в яких взяли участь священники з усіх епархій. На них було ухвалено засадничу постанову про аполітичний характер нової організації та дозвіл її членам належати до українських політичних партій, програми яких відповідали християнському світогляду та не суперечили інтересам і честі українського народу⁶. Однак творці УХО все ж сподівалися здобути вплив на головні ділянки громадської думки й життя, зокрема й на політичну, та не виключали, що з часом на базі УХО може сформуватися окрема політична група⁷. У січні 1926 р. у Львові розпочато видання тижневика “Нова Зоря”, який став неофіційним друкованим органом УХО.

При організаційному комітеті УХО (у листопаді 1927 р. перейменованій на центральний комітет) та редакції тижневика “Нова Зоря” почав збиратися гурток прихильників політичного консерватизму. З початку осені 1927 р. такі зібрання стали регулярними. Їх активними учасниками були, зокрема, колишні видавці журналу “Політика”. На той час в УХО відбулися важливі зміни. Контроль за діяльністю організації фактично опинився в руках станіславського єпископа Г. Хомишина, який за посередництвом Товариства безженних священників ім. Св. Йосафата взяв на себе фінансування тижневика “Нова Зоря”. За сприяння єпископа в 1927 р. було розпочато видання ще одного часопису – газети “Правда”, що призначалася для селянства.

Важливу роль у зближенні світського й католицького напрямів консерватизму відіграв Осип Назарук. Чільний діяч Української радикальної партії (УРП) передвоєнного часу, активний учасник революційних подій 1918–1919 років, член урядів УНР і ЗУНР, О. Назарук протягом 1922–1927 рр. перебував на еміграції в Канаді та США. Там він пережив глибокий світоглядний злам: з вільнодумця

⁴ Там само. Спр. 185, арк. 128.

⁵ Там само. Ф. 359 (Назарук Осип), оп. 1, спр. 17, арк. 4.

⁶ Там само. Ф. 309 (Наукове товариство імені Шевченка), оп. 1, спр. 2573, арк. 1 зв.

⁷ Там само. Ф. 358, оп. 1, спр. 42, арк. 5.

перетворився на ревного католика, зрікся соціалістичних поглядів, розірвав із радикальною партією і перейшов до монархічного табору. З його поверненням до краю лідер гетьманського руху В. Липинський пов'язував особливі надії: О. Назарук мав об'єднати й очолити прибічників монархічної ідеї в Галичині⁸.

У серпні 1927 р. О. Назарук після дев'ятилітньої відсутності повернувся до Львова. Він відразу зблизився з чільними діячами УХО, ставлячи за мету створення групи, яка б займалася обговоренням актуальної політичної ситуації та світоглядних засад нового політичного руху⁹. Цим питанням був присвячений реферат, з яким О. Назарук 23 вересня 1927 р. виступив перед гуртом громадських діячів та інтелектуалів. У цій зустрічі взяли участь С. Томашівський, І. Кревецький, І. Крип'якевич та член оргкомітету УХО, історик Іван Гладилевич¹⁰. Саме ця подія започаткувала регулярні зібрання прибічників консервативної ідеї. Після того, як О. Назарук (у листопаді 1927 р.), С. Томашівський і В. Охримович (у січні 1928 р.) були кооптовані до Центрального комітету УХО, надалі зібрання відбувалися в рамках цього керівного органу організації.

Ядро групи утворили О. Назарук, який у січні 1928 р. обійняв посаду головного редактора тижневика “Нова Зоря”, С. Томашівський, Т. Галущинський, І. Кревецький, І. Гладилевич, Роман Гайдук, В. Охримович. Згодом це коло людей називало себе ще “новозорянською групою”. Її учасники вбачали своє завдання у виробленні засад організації консервативного руху. Контури майбутньої організації були окреслені в рефератах О. Назарука на першому (23 вересня 1927 р.) та С. Томашівського на другому (30 вересня 1927 р.) засіданнях. Обидва доповідачі наполягали на утворенні нової політичної партії, основним регіоном формування якої мала стати Галичина. (О. Назарук, зокрема, наголосив на особливій ролі краю як “резервуарі української державності”¹¹.) Щодо термінів творення партійної організації єдності не було. С. Томашівський, якого підтримали І. Кревецький та І. Гладилевич, пропонував негайно приступити до формування партії на базі наявних структур УХО та гетьманських груп і підготувати на початковій стадії цієї організаційної праці “конкретну політичну програму, не широку і гучну, але ясну”¹².

Натомість О. Назарук вважав, що організаційним заходам повинна передувати тривала аналітична робота, зокрема ревізія поглядів на новітню історію України, причини поразки українців у визвольних змаганнях, осмислення шкідливості деяких категорій у національній ментальності тощо. За задумом О. Назарука, саме в ході цієї праці, яка здійснювалась би на зібраннях групи ініціаторів, мали викристалізуватися духовні й ідейні основи консервативного

⁸ Там само. Ф. 359, оп. 1, спр. 195, арк. 9 зв.–13.

⁹ Там само. Спр. 22, арк. 26 зв.

¹⁰ Там само. Спр. 17, арк. 1–6 зв.

¹¹ Там само. Арк. 2.

¹² Там само. Арк. 4–4 зв.

руху. Світоглядні засади майбутньої партії мали скласти доктрина католицької церкви та положення праці В. Липинського “Листи до братів-хліборобів”¹³. Врешті така ідеологічна та роз’яснювальна діяльність повинна була сприяти гуртуванню ширшого кола свідомих людей: “І вислід праці наших чисельно невеликих сил може бути дійсно великий”¹⁴.

У доповіді С. Томашівського були викладені основи програми консервативного руху. Увага учасників зібрань була зосереджена на їх обговоренні. Вони рішуче відмежувалися від теорії та політичної практики європейського лібералізму і близьких до нього українських демократичних середовищ та сформуvalи альтернативну політичну платформу. С. Томашівський вважав, що висунення українськими політичними середовищами Галичини нездійснених за тогочасних обставин гасел самостійності й соборності є доказом слабкості національної свідомості. Він виступав за еволюційний розвиток національного руху та політичних змагань українців, щоправда із застереженням, що “в моменти актуальності питання ми, очевидно, не зрікаємося нічого”¹⁵.

Підготовка суспільства до прийняття ідеалу державності ставила перед українськими політиками завдання формувати новочасну націю з усіма її функціями, прикметами й потребами. Творення державницької нації, на думку С. Томашівського, вимагало засвоєння нею державної культури, що не було можливим без державної практики. У тогочасних політичних обставинах українці могли пройти таку школу тільки в чужій державі. У цьому сенсі взірцем для наслідування С. Томашівський вважав тактику польських західногалицьких консерваторів (станьчиків) з часів автономії Галичини в складі Австро-Угорщини. На його думку, активна участь польських консерваторів у керівництві державними справами, залучення до публічної служби тисяч поляків дали не лише багатий досвід управління, а й сприяли формуванню державницької свідомості серед загалу. Зважаючи роль різних політичних течій у відродженні польської держави, С. Томашівський віддавав перевагу тим із них, які працювали в конструктивному, тобто нерадикальному напрямі. Він був переконаний, що утворення сучасної Польщі – це передусім заслуга Агенора Голуховського, Станіслава Бадені, Міхала Бобжинського й інших провідників польського консерватизму¹⁶.

Таким чином, “новозорянська група” відстоювала потребу перенесення досвіду станьчиків на український ґрунт. Ця ідея поєднувалася із загальним баченням місця й ролі Галичини у всеукраїнському процесі. З їх точки зору, власне західноукраїнський регіон мав стати головним тереном зародження і поступової розбудови української державності та засвоєння українцями основ

¹³ Там само. Арк. 1–3 зв.

¹⁴ Там само. Арк. 3 зв.

¹⁵ Там само. Спр. 18, арк. 9.

¹⁶ С. Томашівський: історик, політик, публіцист. Львів, 1931. С. 68.

державної культури. Автор цієї концепції С. Томашівський поклав в її основу ідею автономії західних земель України. Суть його задуму полягала в постулаті надання українцям самоврядування на теренах, де вони становили переважну більшість населення. Висловлюючи прагнення українців до здобуття тут власного державного права у формі територіальної автономії, він покликався на тяглість традиції Галицько-Волинської держави¹⁷.

Зміст цього проекту був викладений у серії статей С. Томашівського, що з'явилися на шпальтах тижневика "Нова Зоря" в 1928–1929 рр., та в його рефераті, виголошеному в Інституті дослідження національних справ у Варшаві 12 квітня 1929 р.¹⁸ Потребу надання українським землям у Польщі національно-культурної автономії С. Томашівський відстоював, спираючись на наступні аргументи. По-перше, Польща не являла собою однорідної території під географічним, етнічним, культурним і господарським оглядом, а тому не могла бути організована як централізована держава. Південно-східна смуга між Прип'яттю і Карпатами площею приблизно 115 тис. кв. км з населенням 7 млн. (з них українців близько 5 млн., поляків – 1,2 млн., євреїв – 0,5 млн.) творила географічну, історичну й культурну окремішність та єдність і не могла підпорядковуватися політичній схемі, придатній для інших частин Польщі. По-друге, згідно з міжнародними угодами та обіцянками, Польща зобов'язана запровадити в Галичині національно-територіальну автономію. Це давало українцям право домагатися виконання державою своїх міжнародних зобов'язань. За висновком автора, Галицько-Волинська область мала отримати в Польщі автономний статус із власним крайовим урядом, органами адміністрації та судівництва, наділеними якнайширшим обсягом повноважень.

У концепції С. Томашівського постулат національно-територіальної автономії фігурував як головна тактична мета української політики в Польщі. Однак, як прибічник еволюційних суспільних перетворень, він віддавав перевагу його поетапному здійсненню. Увагу С. Томашівського привертав прийнятий у вересні 1922 р., але так і не запроваджений у життя, закон про самоуправління для трьох галицьких воеводств. С. Томашівський усвідомлював недосконалість цього акту, який вважав тільки скромним сурогатом автономії, враховував значні труднощі в його реалізації. Проте з огляду на очевидні користі в господарській та культурній ділянках, вважав за доцільне, аби вимога його реалізації стала першорядним завданням українських політиків. Він також наголошував на особливому значенні боротьби за право на автономію для політичного виховання суспільства: "Тільки в такій школі легальної боротьби виховане громадянство не потребує боятися

¹⁷ ЦДІА України у Львові, ф. 359, оп. 1, спр. 378, арк. 9.

¹⁸ За автономію українських земель при Польщі // *Нова Зоря* (Львів). 1928. 25 березня; Найважливіша політична задача нашого сучасного покоління // *Там само*. 1 квітня; *Томашівський С.* Програма і тактика // *Там само*. 1929. 29 вересня, 3, 6, 10 жовтня. *Його ж.* Десять літ українського питання в Польщі. Львів, 1929.

моменту, коли доля полишить його самому собі: воно не попаде в анархічний хаос і не опиниться в новій залежності від дозрілиших сусідів, а створить і утримає державну незалежність”¹⁹.

Підтримуючи ідею автономії, учасники “новозорянської групи” розглядали цей постулат у контексті загального курсу на здобуття державності. Під час обговорення доповіді С. Томашівського 28 травня 1928 р. вони наголошували, що вимога територіальної автономії становить програму-мінімум, а наступний етап політичних змагань, їх програма-максимум, передбачає здобуття державної незалежності українських земель²⁰. Публічно висуваючи автономістські домагання, західноукраїнські консерватори вважали при цьому за доцільне утримуватися від розголошення своїх вищих цілей – державності. У рефераті О. Назарука, виголошеному на засіданні ЦК УХО 6 грудня 1928 р., так було сформульовано тактику організації: “Треба збирати сили, не вільно кричати. Наслідком цього – реалізація одинока – автоном-угодовство. Незалежність може бути лиш завершенням органічного росту громадянства”²¹.

Консервативна група стояла на позиції лояльного ставлення до Польської держави. Декларуючи готовність до порозуміння з правлячим режимом, вона намагалася налагодити контакти з урядовими колами, щоб ознайомити їх зі своїми автономістськими пропозиціями. Цим цілям служив, зокрема, візит до Варшави у квітні 1929 р. С. Томашівського, де він виголосив реферат про українсько-польські відносини в Інституті дослідження національних справ. Однак офіційні установи не виявляли свого ставлення до нових тенденцій в українському політичному житті, що пояснювалося насамперед браком чіткої і продуманої урядової програми з українського питання. Ймовірно також, що в урядових сферах Варшави не вважали “новозорянську групу” й УХО поважною організацією.

Натомість певний інтерес до львівського осередку українських консерваторів виявила група військових з оточення Юзефа Пілсудського, що готувалася в той час до рішучої боротьби з парламентською демократією в Польщі. Провідною постаттю цієї групи, що перетворювалася в керівне ядро санації, був полковник Валери Славек²². Власне з цього кола політиків уже наприкінці 1920-х років до Львова надходили сигнали про гуртування військових та їхні наміри перебрати владу в країні. В цих доволі скупих повідомленнях про назрівання кардинальних змін в управлінні державою містилися й натяки на майбутні зміни в національній політиці, зокрема можливість надання українцям національно-територіальної автономії²³. Так, предметом обговорення “новозорянської групи” в червні 1929 р.

¹⁹ *Томашівський С.* Програма і тактика // *Нова Зоря*. 1929. 6 жовтня.

²⁰ ЦДІА України у Львові, ф. 359, оп. 1, спр. 9, арк. 32 зв.–33.

²¹ Там само. Ф. 358, оп. 1, спр. 42, арк. 50.

²² *Nowakowski J. M.* Walery Sławek (1879–1939): Zarys biografii politycznej. Warszawa, 1988. S. 102.

²³ ЦДІА України у Львові, ф. 359, оп. 1, спр. 9, арк. 26 зв.–27 зв.

була отримана з Варшави інформація про готовність В. Славека розпочати переговори з представниками українських поміркованих середовищ навколо можливості “полагодити співжиття”²⁴. Ці контакти, однак, надалі не розвинулися.

Не справджувалися сподівання “новозорянської групи” на зростання впливів УХО в українському політичному житті та її зближення з УНДО. Лінія групи помітно контрастувала з політичними позиціями провідних українських партій, зокрема щодо оцінки ситуації на західноукраїнських землях та визначення шляхів і методів вирішення української проблеми в Польщі. Всупереч розрахункам керівництва УХО, УНДО у виборчій кампанії до вищих законодавчих палат 1928 року зігнувало християнське об’єднання. Провід партії та її парламентське представництво неприхильно сприйняли автономістський проект С. Томашівського, що був оприлюднений на сторінках тижневика “Нова Зоря” напередодні відкриття сесії нового сейму. Декларуючи опозицію щодо Польської держави, вони розцінили цю публікацію як свідчення тяжіння УХО до “угодовості”²⁵. Своєю чергою, тижневик “Нова Зоря” виступив із критикою УНДО. С. Томашівський, який у 1928 р. був постійним працівником газети, опублікував велику полемічну статтю, в якій звинуватив керівництво партії у браку продуманої політичної програми та нездатності використовувати кожену ситуацію в інтересах українського суспільства²⁶.

Одночасно загострювалися відносини “новозорянської групи” з гетьманським угрупованням. Приводом для суперечки послужила стаття В. Липинського у львівському часописі “Діло” під заголовком “Нова Зоря” і ідеологія гетьманців” (18–20 липня 1929 р.), в якій автор виступив проти політичного курсу тижневика “Нова Зоря” та звинуватив його редакцію в капітулянтстві перед Польщею. У відповідь С. Томашівський опублікував у тижневику свого відкритого листа, який невдовзі з додатками вийшов окремою відбиткою²⁷. Ця полеміка спричинила дистанціювання “новозорянської групи” від гетьманського руху.

Невдоволення консерваторів політикою УНДО дедалі більше схиляло їх до політичного розриву з лібералами і створення окремої організації. Ситуацію в консервативному русі було обговорено на нараді групи духовних і світських діячів, що відбулася в Микуличині на Станіславщині 12 і 13 липня 1930 р. під головуванням єпископа Г. Хомишина. Своєрідним анонсом наступних змін на українській сцені стало звернення конференції, в одному з пунктів якого констатувалося: “жодна з дотеперішніх політичних партій не оправдала надії щодо ведення політики в дусі католицької ідеології”²⁸.

²⁴ Там само. Спр. 196, арк. 31 зв.–33 зв.

²⁵ Там само. Ф. 368, оп. 1, спр. 148, арк. 13.

²⁶ *Томашівський С.* Чільна партія у власнім зеркалі // *Нова Зоря*. 1929. 13, 16, 30 червня, 4, 7, 25 липня.

²⁷ *Томашівський С.* Про ідеї, героїв і політику. Львів, 1929.

²⁸ *Комунікат* // *Нова Зоря*. 1930. 17 липня.

В умовах загострення політичної ситуації під час “пацифікації”²⁹ група клерикальних консерваторів зважилася на політичне відокремлення. Нове угруповання було засновано на конференції у Львові 24 вересня 1930 р. В установчих зборах взяли участь 20 осіб з різних місцевостей Галичини. Прикметно, що в безпосередніх підготовчих заходах, загальне керівництво якими взяв на себе Г. Хомишин, як і на конференції, домінували представники духовенства або світські діячі, близькі до станіславського єпископа. Колишніх активних речників консервативної ідеї було усунуто від участі у творенні партії. Так, у конференції не брали участі С. Томашівський, І. Кревецький, В. Охримович, а О. Назарук був присутній тільки як спостерігач. Ці факти дозволяють припустити, що у провіді УХО виникли протиріччя. Ймовірно, що Г. Хомишин прагнув контролювати майбутнє політичне угруповання, а тому спробував обмежити участь у заснуванні партії чільних постатей “новозорянської групи”. Це засвідчила, зокрема, постанова про розміщення центрального керівного органу у Станіславі. Учасники конференції висловилися за створення окремої політичної партії. У зверненні конференції зазначалося: “Признано одностайно необхідність існування Української католицької народної партії і в тій цілі вибрано організаційний комітет з правом кооптації, котрий має підготувати перший краєвий партійний з’їзд”³⁰. Організаційний комітет очолив адвокат зі Станіславщини Олексій Саяк.

Неофіційним друкованим органом створюваної Української католицької народної партії (УКНП) стала “Нова Зоря”, головного редактора якої О. Назарука в жовтні 1930 р. було кооптовано до складу оргкомітету партії³¹. Того ж таки місяця оголошено Програмну заяву УКНП. Основну частину документа склали ідеї та положення, сформульовані учасниками “новозорянської групи” та обговорені на її засіданнях. Як зазначалось у заяві, УКНП базувала свою діяльність на засадах католицької віри й католицької церкви, домагаючись повноти свободи для церкви та забезпечення її впливу на виховання молоді й на громадську мораль. Заявляючи про громадянську лояльність щодо Польської держави, партія водночас формулювала своє основне політичне завдання – здобути для всіх українських земель у Польщі автономний статус із власними органами законодавчої, адміністративної, судової, освітньої, господарської та військової влади³².

Хоча задуми ініціаторів західноукраїнського консервативного руху щодо створення власної політичної партії стали реальністю, її формування відбувалося без участі ряду провідних постатей “новозорянської групи”. Відсторонений від організаційних заходів С. Томашівський вирішив відійти від політичних справ і

²⁹ Докладніше див.: Швагуляк М. “Пацифікація”. Польська репресивна акція у Галичині 1930 р. і українська суспільність. Львів, 1993.

³⁰ Комунікат // Нова Зоря. 1930. 28 вересня.

³¹ ЦДІА України у Львові, ф. 359, оп. 1, спр. 196, арк. 105 зв.

³² Там само. Арк. 2–2 зв.

присвятити себе науці та викладацькій праці (з 1928 р. він працював доцентом Ягеллонського університету в Кракові), проте несподівано важко захворів і у грудні 1930 р. його не стало. Наступного року помер учасник гуртка і співавтор програми УКНП В. Охримович. Колишній провідник УХО і один з найактивніших засновників УКНП Т. Галущинський того ж року виїхав на постійну працю до Апостольської столиці. Все це були відчутні втрати для західноукраїнського консерватизму, зокрема для новопосталої УКНП.

УКНП (з 1932 р. – Українська народна обнова) діяла переважно в Станіславській єпархії. Але й тут її організаторам не вдалося побудувати розгалужену й тривку мережу партійних осередків. Структура християнської організації, на базі якої формувалася партія, виявилася для цього непридатною. Її осередки на місцях були нечисленні. Більшість провінційного священства, що мало скласти основу католицької партії, не вирізнялася високим рівнем політичної свідомості й активності. Такий стан значною мірою був спричинений погіршенням економічного становища духовенства та послабленням його впливу на громадське життя³³. Скликати з'їзд партії так і не вдалося.

Найактивнішим осередком в УКНП (УНО), її інтелектуальним центром, як і раніше, була “новозорянська група”, склад якої, щоправда, значно змінився. Ядро цієї групи становили львівські публіцисти й громадські діячі, що працювали в часописах “Нова Зоря” і “Правда” або дописували до них. Чільною постаттю цієї групи був О. Назарук. Крім того, від часу до часу збиралася на свої засідання головна управа партії, на яких зазвичай головував Г. Хомишин. Свою організаційну слабкість УКНП (УНО) дещо компенсувала добрими пресовими органами. “Нова Зоря”, очолювана О. Назаруком, належала до числа найкраще редагованих українських газет Галичини. Саме завдяки цьому клерикальна партія і насамперед її львівський осередок здобули певний вплив в українському суспільстві.

³³ Назарук О. Про католицьку партію // Нова Зоря. 1931. 27 грудня.

Mykhaylo SHVAHULYAK
L'viv

**L'VIV CIRCLE OF THE UKRAINIAN CONSERVATIVES
IN THE 1920–1930s**

During the interwar period the ideology of the Ukrainian conservatism underwent radical changes, caused by the defeat in the struggle for liberation. The ideological and organizational foundations of the Ukrainian neoconservative movement were built up around L'viv journals "Politics" ("*Polityka*") and "The New Star" ("*Nova Zorya*"), and Stepan Tomashivskyi and Osyp Nazaruk were its main ideologists. The Ukrainian conservative movement developed in close interaction with religious associations, particularly the non-party Ukrainian Christian organization. The Ukrainian conservatives tried to gain the autonomy of the West Ukrainian territory within Poland, which was considered an intermediary stage on the way toward obtaining the Ukrainian statehood. The Polish Cracow conservatives were a model for them. The hopes of L'viv conservatives to spread their influence on the Ukrainian public were not realised. The Ukrainian Catholic People Party, created in 1930, had weak organization and territorially was actually closed within the limits of Stanislaviv diocese of the Greek Catholic Church. The political influence of neoconservatives was limited to the journal "The New Star" ("*Nova Zorya*"), edited by O. Nazaruk.

Key words: Ukrainian conservatism, Greek Catholic Church, S. Tomashivskyi, O. Nazaruk.